

Valstybinio audito ataskaita

KAIP TVARKOMOS IR PRIŽIŪRIMOS KILNOJAMOSIOS KULTŪROS VERTYBĖS

2013 m. gruodžio 5 d. Nr. VA-P-50-1-20

Su valstybinio audito ataskaita galima susipažinti
Valstybės kontrolės interneto puslapyje
adresu www.vkontrole.lt

TURINYS

<u>SANTRUMPOS IR SAVOKOS</u>	<u>3</u>
<u>SANTRAUKA</u>	<u>4</u>
IŠVADOS	5
REKOMENDACIJOS	6
<u>IŽANGA</u>	<u>7</u>
<u>AUDITO REZULTATAI</u>	<u>8</u>
<u>1. Ar tinkamai organizuojamas kilnojamųjų kultūros vertybių įrašymo į kultūros vertybių registrą procesas, apskaita ir priežiūra</u>	<u>8</u>
1.1. Kilnojamųjų kultūros vertybių įrašymas į Kultūros vertybių registrą trunka ilgai	8
1.2. Kultūros vertybių registre ne visi kilnojamojo paveldo objektai pagal savo daiktinę paskirtį ir prigimtį priskirti kilnojamosioms kultūros vertybėms	10
1.3. Įrašytų į Kultūros vertybių registrą kilnojamųjų kultūros vertybių priežiūra nepakankama	11
1.4. Į Kultūros vertybių registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos priemonių įrengimo darbų, reikalingų šioms vertybėms išsaugoti, išlaidų dalis nebuvo kompensuota	14
<u>2. Ar kilnojamosios kultūros vertybės muziejuose, bibliotekose ir archyvuose tvarkomos ir prižiūrimos tinkamai</u>	<u>15</u>
2.1. Muziejai įsigyja ir pagrindiniame fonde saugo ne tik kultūrinę vertę turinčias kilnojamąsias kultūros vertybes	16
2.2. Kilnojamųjų kultūros vertybių būklės ir kiekio tikrinimai vykdomi nesistemiškai	18
2.3. Neužtikrinama tinkama kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitos ir apsaugos priežiūra	19
2.4. Muziejuose ir bibliotekose saugomų kilnojamųjų kultūros vertybių tikrosios vertės nustatymas vykdomas lėtai	20
<u>PRIEDAI</u>	<u>23</u>

SANTRUMPOS IR SĄVOKOS

Ataskaitoje vartojamos santrumpos:

KKV – kilnojamosios kultūros vertybės

KM – Kultūros ministerija

KPC – Kultūros paveldo centras

KPD – Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos

Ataskaitoje vartojamos sąvokos¹:

Kilnojamosios kultūros vertybės – pagal paskirtį ir prigimtį kilnojamieji žmogaus veiklos medžiaginiai kūriniai ir kiti kilnojamieji daiktai, turintys kultūrinę vertę ir įtraukti į valstybinę kilnojamojų kultūros vertybių apskaitą.

Kultūrinė vertė – kilnojamojo daikto ar jo dalies savybė, vertinga etniniu, archeologiniu, istoriniu, meniniu, moksliniu, techniniu, religiniu, estetiniu, memorialiniu ar kitu požiūriu.

Kultūros objektas – antikvarinis daiktas, kilnojamoji kultūros vertybė ar kitas kilnojamas daiktas, turintis kultūrinę vertę.

Kilnojamosios kultūros vertybės apsaugos reglamentas – dokumentas, nustatantis konkrečios kilnojamosios kultūros vertybės saugojimo, priežiūros ir naudojimo reikalavimus.

Kilnojamosios kultūros vertybės pasas – dokumentas, kuriame įrašomi pagrindiniai duomenys apie kilnojamąją kultūros vertybę, kultūros ministro įsakymo įrašyti vertybę į Kultūros vertybių registrą išrašas, fotonuotrauka ar (ir) kita vizualinė medžiaga, informacija apie atliktus restauravimo ir konservavimo darbus, buvimo vietas ir savininkų pasikeitimus.

Kilnojamojų kultūros vertybių apsauga – visuma techninių ir organizacinių priemonių, kuriomis siekiama kilnojamąsias kultūros vertybes išsaugoti dabartinei ir ateities kartoms.

Konservavimas – tyrimais pagrįsti veiksmai, kurių tikslas – sustabdyti naikinantį ar žalingą poveikį kilnojamajai kultūros vertybei ir sutvirtinti autentiškumo požymius, apsaugoti kilnojamąją kultūros vertybę nuo savaiminio gedimo.

Kompensacija – piniginė išmoka, išmokama savininkui už vertybei išsaugoti reikalingų darbų išlaidas².

Restauravimas – tyrimais pagrįsti veiksmai, kurių tikslas – atskleisti kultūrinę vertę pašalinant pažeidimus, gedimus, užkonservuojant ir atkuriant trūkstamas dalis.

Valstybinė kilnojamojų kultūros vertybių apskaita – kilnojamojo daikto, turinčio kultūrinę vertę, įrašymas į Kultūros vertybių registrą, į muziejų, bibliotekų, kurių steigėjai yra valstybės ar savivaldybės institucijos ir kiti viešieji juridiniai asmenys (toliau – muziejai, bibliotekos), ir Nacionalinio dokumentų fondo apskaitos dokumentus, kultūros vertybių duomenų tvarkymas ir saugojimas.

¹ Lietuvos Respublikos kilnojamojų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1996-01-23 Nr. I-1179 (2008-07-03 Nr. X-1682 redakcija), 3 str.

² Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2009-05-14 įsakymas Nr. ĮV-231 „Dėl kompensavimo kilnojamojų kultūros vertybių savininkams tvarkos aprašo patvirtinimo“, 4 p.

SANTRAUKA

Nacionalinę kultūros paveldo kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos politiką formuoja Seimas, Vyriausybė ir Kultūros ministerija, Valstybinė kultūros paveldo komisija dalyvauja šią politiką formuojant, o įgyvendina ją Kultūros paveldo departamentas, muziejai, bibliotekos, archyvai ir kt. Atlikti auditą paskatino viešojoje erdvėje kilusios diskusijos dėl netinkamos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos, priežiūros, pastaraisiais metais kai kuriose bažnyčiose ir kituose kulto pastatuose įvykę gaisrai, kai dalis minėtų vertybių sudegė ar kitaip buvo sunaikintos.

Audito tikslas – įvertinti, ar efektyviai tvarkomos ir prižiūrimos kilnojamosios kultūros vertybės.

Audito metu nagrinėjome:

- ar tinkamai organizuojamas kilnojamųjų kultūros vertybių įrašymo į Kultūros vertybių registrą procesas, apskaita ir priežiūra;
- ar kompensuojama į Kultūros vertybių registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos priemonių įrengimo darbų, reikalingų šioms vertybėms išsaugoti, išlaidų dalis;
- ar muziejuose, bibliotekose ir archyvuose užtikrinama tinkama kilnojamųjų kultūros vertybių priežiūra ir tvarkymas;
- ar muziejai ir bibliotekos įsigyja, saugo ir įtraukia į valstybinę kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą tik kultūrinę vertę turinčias minėtas vertybes.

Audituojamas 2010–2012 m. laikotarpis. Analizuojant tendencijas ir pokyčius buvo naudojami ir kitų metų duomenys.

Kilnojamosios kultūros vertybės saugomos 104 muziejuose, 5 valstybinės reikšmės bibliotekose, Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje³, Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje, kurioje saugoma spaudos archyvo antrojo fondo dalis⁴ ir visuose 15 valstybės archyvų. Lietuvos muziejuose 2012 m. buvo saugoma apie 6,7 mln. kilnojamųjų kultūros vertybių. Audito įrodymams gauti atrinkome 10 muziejų (saugančių apie 3,3 mln., t. y., beveik pusę visų muziejuose saugomų vertybių), 3 bibliotekas (saugančias apie 4,6 mln. vertybių) ir 3 archyvus (saugančius apie 4 mln. vertybių).

Kultūros vertybių registre 2013-11-26 įrašytos 2 466 kilnojamosios kultūros vertybės, saugomos fizinių ir juridinių asmenų.

Audito procedūras atlikome:

- Kultūros ministerijoje;
- Kultūros paveldo departamente prie Kultūros ministerijos ir jo trijuose teritoriniuose padalinuose – Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių;
- 10 muziejų – Lietuvos nacionaliniame, Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės, Lietuvos teatro, muzikos ir kino, Vytauto Didžiojo karo, Lietuvos dailės, Šiaulių „Aušros“, Klaipėdos miesto savivaldybės Mažosios Lietuvos istorijos, Šilutės, Kretingos, Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direkcijos;

³ Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymas, 1995-06-06 Nr. I-920 (2004-07-15 Nr. IX-2378 redakcija), 8 str. 5 d.

⁴ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2007-04-23 įsakymas Nr. ĮV-265 „Dėl nacionalinio publikuotų dokumentų archyvinio fondo nuostatų patvirtinimo“, 6.2 p.

- 3 bibliotekose – Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių, Kauno apskrities viešojoje;
- 3 archyvuose – Lietuvos valstybės istorijos, Lietuvos ypatingajame ir Kauno apskrities.

Įvertinę surinktus įrodymus, pateikiame valstybinio audito išvadas ir rekomendacijas. Rekomendacijų įgyvendinimo planas pateikiamas 3 priede.

IŠVADOS

1. Įrašytų į Kultūros vertybių registrą kilnojamųjų kultūros vertybių priežiūra nepakankama, nes:
 - ne visiems savininkams, kurių vertybės įrašytos į Kultūros vertybių registrą kaip kilnojamosios, išduoti šių vertybių pasai ir apsaugos reglamentai (1.3 poskyris).
 - nereglamentuota kilnojamųjų kultūros vertybių priežiūra savininkui laikinai ją perdavus saugoti kitam asmeniui, todėl gali būti neužtikrinama tinkama apsauga nuo vertybių sugadinimo ar praradimo atvejų (1.3 poskyris);
 - nereglamentuotas kilnojamųjų kultūros vertybių tikrinimo periodiškumas ir jų būklės įvertinimo kriterijai (1.3 poskyris).

Dėl šių priežasčių laiku gali būti nenustatomi vertybių dingimo, sugadinimo ir kt. atvejai ir nepakankamai užtikrinamas kultūros vertybių išsaugojimas.

2. Į Kultūros vertybių registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos priemonių įrengimo darbų, reikalingų šioms vertybėms išsaugoti, išlaidų dalis, Kultūros paveldo departamentui negavus savininkų paraiškų, nebuvo kompensuota, todėl neišnaudojamos visos įstatymo numatytos priemonės užtikrinančios šių vertybių išsaugojimą (1.4 poskyris).
3. Kultūros vertybių registre ne visi kilnojamojo paveldo objektai pagal savo daiktinę paskirtį ir prigimtį priskirti kilnojamosioms kultūros vertybėms, todėl neužtikrinama tinkama jų apskaita, priežiūra ir išsaugojimas (1.2 poskyris).
4. Įrašant kilnojamąsias kultūros vertybes į Kultūros vertybių registrą dalyvauja daug subjektų (šeši), iš kurių dvejų funkcijos dubliuojasi, ilgai užtrunka savininkų sutikimų gavimas, todėl šis procesas trunka ilgai (1.1 poskyris).
5. Muziejuose saugomų kilnojamųjų kultūros vertybių tikrosios vertės nustatymas vykdomas lėtai ir gali būti baigtas vėliau, nei planuota. Bibliotekoms, archyvams ir kitoms įstaigoms vertybių vertinimo metodika neparengta, o Kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo metodinėse rekomendacijose muziejams vertės nustatymo kriterijai ir šaltiniai nevisiškai konkretūs, todėl kyla problemų nustatant kilnojamųjų kultūros vertybių tikrąją vertę ir jas apdraudžiant (2.4 poskyris).
6. Muziejai skiria per mažai dėmesio kilnojamųjų kultūros vertybių tvarkymui, įsigyja ir pagrindiniame fonde saugo vertybes, neturinčias kultūrinės vertės, nurašo tik nedidelę dalį menkaverčių daiktų, todėl kaupiamos vertybės, ne visada atitinkančios konkretaus muziejaus rinkinių komplektavimo kriterijus, jos užima vietą saugyklose (2.1 poskyris).
7. Muziejai, bibliotekos ir archyvai kilnojamųjų kultūros vertybių būklės ir jų kiekio tikrinimus vykdo nesistemiškai, todėl neužtikrinama vertybių apsauga nuo sunykimo, dingimo ir kitų panašių atvejų (2.2 poskyris).

8. Steigėjai nepakankamai užtikrina kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitos ir apsaugos priežiūrą muziejuose, bibliotekose ir archyvuose, todėl laiku nepateikiamos rekomendacijos dėl jų veiklos tobulinimo ir nėra patikimos informacijos, reikalingos šios srities politikos formavimui (2.3 poskyris).

REKOMENDACIJOS

Kultūros ministerijai:

1. Siekiant užtikrinti tinkamą kilnojamųjų kultūros vertybių saugojimą, priežiūrą, naudojimą ir išvengti galimų jų praradimo atvejų, pakeisti ir papildyti teisės aktus: nustatyti, kad, laikinai perdavus saugoti ar eksponuoti vertybę, savininkas privalėtų apie tai informuoti Kultūros paveldo departamentą (1 išvada).
2. Siekiant paspartinti ir supaprastinti kilnojamųjų kultūros vertybių įrašymą į Kultūros vertybių registrą ir išvengti funkcijų dubliavimo, inicijuoti klausimą dėl Valstybinės kultūros paveldo komisijos dalyvavimo, įrašant kilnojamąjį daiktą į Kultūros vertybių registrą, tikslingumo (4 išvada).
3. Siekiant, kad kilnojamųjų kultūros vertybių tikrosios vertės nustatymas vyktų sparčiau, parengti kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo muziejuose, bibliotekose ir archyvuose metodikas (5 išvada).
4. Siekiant užtikrinti tinkamą kilnojamųjų kultūros vertybių, įrašytų į Kultūros vertybių registrą, apsaugą ir priežiūrą, reglamentuoti jų tikrinimo periodiškumą ir tvarką (1 išvada).
5. Siekiant užtikrinti tinkamą kilnojamųjų kultūros vertybių tvarkymą ir priežiūrą, papildyti archyvų srities teisės aktus, nustatant archyvams vertybių būklės ir skaičiaus tikrinimų apimtis, patikslinti bibliotekų srities teisės aktus, reglamentuojančius dokumentinio paveldo saugojimo tvarką bei sistemingai tikrinti muziejų, bibliotekų ir archyvų apskaitą ir apsaugą (6, 7 ir 8 išvados).

Kultūros paveldo departamentui prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos:

1. Siekiant užtikrinti kilnojamųjų kultūros vertybių išsaugojimą, visiems savininkams, kurių kilnojamosios kultūros vertybės įrašytos į Kultūros vertybių registrą, įteikti šių vertybių pasus ir apsaugos reglamentus, periodiškai tikrinti, kaip jų laikomasi (1 išvada).
2. Siekiant, kad savininkams visa informacija dėl į Kultūros vertybių registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos priemonių įrengimo darbų, reikalingų šioms vertybėms išsaugoti, išlaidų dalies kompensavimo būtų lengvai prieinama ir patogiai naudoti, pateikti ją savo interneto svetainėje vienoje vietoje su lengvai randama nuoroda bei viešai paskelbti kvietimą teikti prašymus kompensacijai gauti (2 išvada).
3. Siekiant užtikrinti Kultūros vertybių registre įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą pagal daiktų prigimtines savybes, patikslinti registrą, atskiriant kilnojamąsias kultūros vertybes nuo nekilnojamųjų ir nustatyti kilnojamosioms kultūros vertybėms saugojimo, priežiūros ir naudojimo reikalavimus (3 išvada).

IŽANGA

Kilnojamosios kultūros vertybės yra svarbi mūsų kultūros paveldo, istorijos ir mokslo dalis. Lietuvos kultūros politikos nuostatuose⁵ pabrėžiama, kad kilnojamųjų ir nekilnojamųjų kultūros vertybių tinkama priežiūra ir populiarinimas skatina turizmą šalyje, prisideda prie Lietuvos ekonomikos plėtros ir patrauklaus šalies įvaizdžio kūrimo.

Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas⁶ nustato šių vertybių apsaugos valstybinį reguliavimą, apskaitą, apsaugą, apsaugos finansavimą ir atsakomybę už šio įstatymo pažeidimus.

Kilnojamųjų kultūros vertybių tvarkyme ir priežiūroje dalyvauja Kultūros ministerija, Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, muziejai, bibliotekos, archyvai, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys, kurių funkcijos pateiktos 2 priede.

Ministerija rengia įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugą, projektus ir nustato siūlomų įrašyti į Kultūros vertybių registrą kilnojamųjų daiktų vertinimo kriterijus, tvirtina minėtų vertybių apsaugos reglamento ir paso formą, šių dokumentų pildymo ir išdavimo taisykles ir kt. Valstybinė kultūros paveldo komisija svarsto ir aprobuoja siūlymus kilnojamąsias kultūros vertybes įrašyti į Kultūros vertybių registrą ir išbraukti iš jo. Kultūros paveldo departamentas metodiškai vadovauja į registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugai, tvarko Kultūros vertybių registrą, finansuoja vertybėms išsaugoti reikalingus tyrimus, konservavimą, restauravimą, apsaugos priemonių įrengimą ir pažinimo sklaidą, sudaro ir išduoda minėtų vertybių pasus ir apsaugos reglamentus, nustato padarytą žalą, išduoda leidimus išvežti iš Lietuvos vertybes ir kt.

Už muziejuose, bibliotekose ir archyvuose saugomų kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą ir apsaugą atsakingi įstaigų vadovai, o šių įstaigų veiklą kontroliuoja steigėjai.

Kilnojamieji daiktai gali tapti kilnojamosiomis kultūros vertybėmis tada, kai įtraukiami į valstybinę kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą⁷, kurią sudaro:

1. muziejų kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitos dokumentai;
2. bibliotekų kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitos dokumentai;
3. Nacionalinio dokumentų fondo apskaitos dokumentai;
4. Kultūros vertybių registras.

Auditas atliktas pagal Valstybinio audito reikalavimus⁸ ir Tarptautinius aukščiausiųjų audito institucijų standartus⁹.

Atlikdami auditą darėme prielaidą, kad visi auditoriams pateikti dokumentai yra teisingi, išsamūs ir galutiniai, o jų kopijos atitinka originalus.

Audito metu naudoti pagrindiniai duomenų rinkimo ir vertinimo metodai pateikiami 1 priede.

⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-05-14 nutarimas Nr. 542 „Dėl Lietuvos kultūros politikos nuostatų“.

⁶ Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1996-01-23 Nr. I-1179 (2008-07-03 Nr. X-1682 redakcija).

⁷ Ten pat, 5 str. 1 d.

⁸ Patvirtinta Lietuvos Respublikos valstybės kontrolieriaus 2002-02-21 įsakymu Nr. V-26 (2012-06-28 Nr. V-171 redakcija).

⁹ 3000-asis TAAIS „Veiklos audito įgyvendinimo gairės“ ir 3100-asis TAAIS „Veiklos audito gairės: pagrindiniai principai“ [žiūrėta 2013-09-27]. Prieiga per internetą <http://www.vkontrolė.lt/page.aspx?id=350>.

AUDITO REZULTATAI

1. AR TINKAMAI ORGANIZUOJAMAS KILNOJAMŪJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ ĮRAŠYMO Į KULTŪROS VERTYBIŲ REGISTRĄ PROCESAS, APSKAITA IR PRIEŽIŪRA

Kultūros vertybių registro objektai yra nekilnojamosios ir kilnojamosios kultūros vertybės. Registro paskirtis – registruoti įstatymų nustatytus registro objektus, rinkti, kaupti, apdoroti, sisteminti, saugoti ir teikti fiziniams ir juridiniams asmenims registro duomenis ir dokumentus, atlikti kitus registro duomenų tvarkymo veiksmus.

Kultūros paveldo departamentas įgyvendina valstybinę kilnojamųjų kultūros vertybių, įrašytų į Kultūros vertybių registrą, apsaugos politiką, vykdo registro tvarkymo įstaigos funkcijas¹⁰. Dokumentus ir duomenis apie kultūros paveldą kaupia ir tvarko Kultūros paveldo centras¹¹, kurio steigėjas yra Kultūros paveldo departamentas.

Kultūros paveldo departamentas taip pat turi rengti, tvirtinti, pildyti ir išduoti į registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių pasus, šių vertybių apsaugos reglamentus ir tikrinti, kaip jų laikomasi.

Vadovaujantis teisės aktais, minėtame registre įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių savininkams kompensuojama šioms vertybėms išsaugoti reikalingų tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos priemonių įrengimo darbų išlaidų dalis, jei šių kultūros vertybių savininkai arba valdytojai jas eksponuoja ar kitaip daro prieinamas visuomenei.

Registre 2013-01-01 buvo daugiau nei 2 tūkst. vnt. kilnojamųjų ir daugiau negu 16 tūkst. vnt. nekilnojamųjų kultūros vertybių. Dauguma pavienių ir kompleksinių kilnojamųjų kultūros vertybių yra saugomos pagal jų savininkų deklaruojamą vietą – Vilniaus ir Kauno apskrityse (atitinkamai 48 ir 22 proc.). Didžioji dalis registre esančių minėtų vertybių (84 proc.) priklauso Lietuvos katalikų, Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčioms ir žydų bendruomenėms, kitas saugo kiti fiziniai ir juridiniai asmenys. Tik 4 įrašytos kilnojamosios kultūros vertybės yra privačių fizinių asmenų nuosavybė.

1.1. Kilnojamųjų kultūros vertybių įrašymas į Kultūros vertybių registrą trunka ilgai

Kilnojamąjį daiktą įrašyti į Kultūros vertybių registrą gali siūlyti savininkas, Valstybinė kultūros paveldo komisija, Kultūros ministerija, Kultūros paveldo departamentas, Lietuvos vyriausiasis archyvaras, savivaldybė. Kilnojamasis daiktas, nepriklausantis valstybei, gali būti įrašomas į

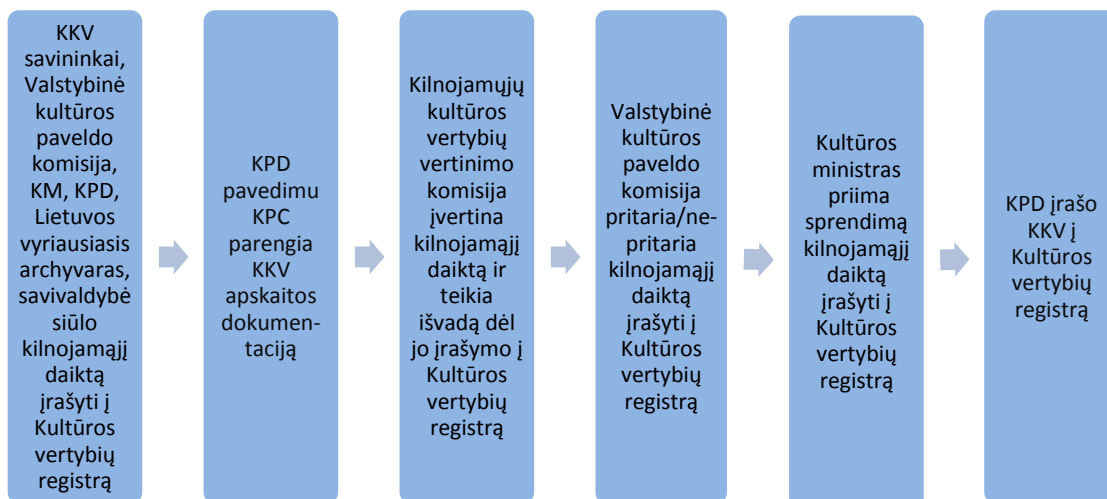
¹⁰ Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1996-01-23 Nr. I-1179 (2012-04-19 Nr. XI-1977 redakcija), 4 str. 3 d. 1 ir 3 p.

¹¹ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2006-01-06 įsakymas Nr. Į-003 „Dėl Kultūros paveldo centro nuostatų patvirtinimo“ (2013-11-08 Nr. Į-325 redakcija).

registrą tik savininkui sutikus, išskyrus atvejus, kai išduodamas leidimas jį laikinai išvežti iš Lietuvos Respublikos arba jei gresia jo sunaikinimas ar kultūrinės vertės sumažinimas¹².

Kultūros ministras¹³, remdamasis Kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo komisijos išvada, pritarus Valstybinei kultūros paveldo komisijai, priima sprendimą įrašyti į registrą arba išbraukti iš jo objektus (kilnojamuosius daiktus), atitinkančius Kultūros ministerijos nustatytus į registrą įrašomų kilnojamųjų daiktų vertinimo kriterijus (žr. 1 pav.).

1 pav. Kilnojamojo daikto įrašymo į Kultūros vertybių registrą procesas

Šaltinis – Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas¹⁴, Kultūros vertybių registro nuostatai¹⁵, Kultūros paveldo departamento nuostatai¹⁶.

Siekiant skatinti savininkus įtraukti vertingus objektus į Kultūros vertybių registrą, jiems turi būti suteikta informacija apie galimybę gauti kompensaciją vertybių tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos įrengimo darbų išlaidų daliai, nes tik paskelbtų kultūros vertybėmis objektų savininkai gali pretenduoti į minėtą kompensaciją. Tai padėtų išsaugoti vertingus objektus, ypač tuos, kurie yra kritinės būklės, todėl šis procesas turėtų būti kuo trumpesnis ir paprastesnis. Šiuo tikslu vertinome, ar kilnojamųjų kultūros vertybių įrašymo į Kultūros vertybių registrą procese dalyvaujančių subjektų funkcijos nesidubliuoja, kiek laiko trunka procesas.

Kilnojamųjų kultūros vertybių įrašymas trunka apie pusę metų ir ilgiau. Kultūros ministras 2012 m. įsakymais iš siūlomų įrašyti į registrą 153 kilnojamųjų kultūros vertybių patvirtino tik dviejų įrašymą, nes kilo neaiškumų dėl registre jau įregistruotų nekilnojamųjų daiktų perregistravimo kilnojamosiomis kultūros vertybėmis (žr. 1.2 poskyrį).

Kultūros paveldo departamento atstovų teigimu, įrašymo į Kultūros vertybių registrą procesas užtrunka kada savininkai nesutinka įrašyti jiems priklausantį objektą į registrą (2011 m.

¹² Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1996-01-23 Nr. I-1179 (2012-04-19 Nr. XI-1977 redakcija), 6 str. 1 ir 3 d.

¹³ Ten pat, 6 str. 1 d.

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-09-29 nutarimas Nr. 1053 „Dėl Kultūros vertybių registro įsteigimo ir kultūros vertybių registro nuostatų patvirtinimo“ (2009-09-23 redakcija Nr. 1179).

¹⁶ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-04-01 įsakymas Nr. ĮV-116 „Dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos nuostatų patvirtinimo“ (2010-06-05 redakcija Nr. ĮV-344).

departamentas kreipėsi į 16 savininkų su prašymu dėl sutikimo įrašyti kilnojamosius kultūros objektus, o gavo 7 savininkų sutikimą).

Nustatėme, kad Kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo ir Valstybinės kultūros paveldo komisijų funkcijos iš dalies dubliuojasi. Kultūros ministerijos įsteigta Kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo komisija teikia išvadą kultūros ministrui dėl kilnojamųjų daiktų įrašymo (išbraukimo) į (iš) registrą, o Valstybinė kultūros paveldo komisija pakartotinai peržiūri tuos pačius dokumentus ir pritaria arba ne išvadai.

Auditorių nuomone, Valstybinei kultūros paveldo komisijai pakartotinai šias vertybes vertinti netikslinga, nes Valstybinė kultūros paveldo komisija 2009–2011 m. pritarė visoms Kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo komisijos ekspertų išvadoms (per šešiolika 2009–2011 m. įvykusių posėdžių pritaria ekspertų išvadoms dėl 640 objektų)¹⁷. Tai įrodo pastarosios komisijos ekspertų kompetenciją.

Pažymėtina, kad nuo 2005 m. sausio 1 d. nekilnojamųjų kultūros vertybių įrašymo į Kultūros vertybių registrą procese Valstybinės kultūros paveldo komisija nedalyvauja.

Siekiant paspartinti ir supaprastinti kilnojamųjų kultūros vertybių įrašymo į registrą procedūras ir vengti funkcijų dubliavimo, Kultūros ministerija turėtų inicijuoti klausimo dėl Valstybinės kultūros paveldo komisijos vykdomos funkcijos¹⁸ – svarstyti ir aprobuoti siūlymus kilnojamąsias kultūros vertybes įrašyti į Kultūros vertybių registrą ir išbraukti iš jo, tikslingumo svarstymą.

1.2. Kultūros vertybių registre ne visi kilnojamojo paveldo objektai pagal savo daiktinę paskirtį ir prigimtį priskirti kilnojamosioms kultūros vertybėms

Kultūros vertybių registre 2013-11-26 įrašytos 2 466 kilnojamosios kultūros vertybės. Pažymėtina, kad dalis sąrašė esančių kilnojamųjų kultūros vertybių galimai priskirtos nekilnojamosioms kultūros vertybėms. Per 2010 m. atliktą¹⁹ Kultūros vertybių registro duomenų bazės inventorizaciją nustatyta, kad 3 140 iš 16 673 registruotų nekilnojamųjų kultūros vertybių pagal daiktų prigimtines savybes priskirtinos kilnojamosioms.

Svarbu, kad kilnojamosios kultūros vertybės, kurios Kultūros vertybių registre registruotos kaip nekilnojamosios, tačiau pagal daiktų prigimtines savybes priskirtinos kilnojamosioms, būtų registruotos kaip kilnojamosios. To nepadarius, neužtikrinama, kad kilnojamosios kultūros vertybės būtų tinkamai saugomos ir prižiūrimos, nes neparengti ir jų savininkams neišduoti dokumentai, nustatantys saugojimo, priežiūros ir naudojimo reikalavimus konkrečiai kilnojamajai kultūros vertybei.

Audito metu nagrinėjome, ar visos kilnojamosios kultūros vertybės, esančios Kultūros vertybių registro sąrašė, pagal daiktų prigimtines savybes priskirtos kilnojamosioms kultūros vertybėms.

¹⁷ Valstybės kontrolės 2012-05-17 valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P-50-2-6 „Seimui atskaitingų institucijų, veikiančių kultūros srityje, veikla“.

¹⁸ Lietuvos Respublikos valstybinės paminklosaugos komisijos 2004-12-17 sprendimas Nr. 108 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinės paveldo komisijos nuostatų patvirtinimo“, 6.6 p.

¹⁹ Kultūros paveldo departamento direktoriaus 2011-03-28 įsakymas Nr. IV-84 „Dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2010-02-20 d. įsakymo Nr. I-048 „Dėl kultūros vertybių apskaitos duomenų inventorizavimo, surinkimo bei Kultūros vertybių registro informacinės duomenų bazės tobulinimo priemonių plano patvirtinimo“ pakeitimo“.

Nustatėme, kad, patikslinus vertybių apskaitos dokumentaciją, 2011 m. į Kultūros vertybių registrą įrašytos 79 kilnojamosios kultūros vertybės, kurios anksčiau buvo įrašytos kaip nekilnojamosios, nors pagal daiktinę prigimtį yra kilnojamosios. Kultūros paveldo departamentas 2012 m. Kultūros ministerijai pateikė įsakymo projektą dėl 151 registre įregistruoto nekilnojamojo daikto perregistravimo kilnojamosiomis kultūros vertybėmis. Sprendimas priimtas tik 2013 m. pradžioje.

Siekiant pateikti visuomenei teisingą informaciją apie vertybes, įrašytas į Kultūros vertybių registrą, pagal daiktinę paskirtį ir prigimtį reikėtų atskirti kilnojamąsias kultūros vertybes nuo nekilnojamųjų.

1.3. Įrašytų į Kultūros vertybių registrą kilnojamųjų kultūros vertybių priežiūra nepakankama

Atlikdami auditą vadovavomės nuostata, kad įrašytų į Kultūros vertybių registrą kilnojamųjų kultūros vertybių priežiūra yra pakankama, kai yra parengti ir jų savininkams išduoti kilnojamųjų kultūros vertybių pasai ir apsaugos reglamentai ir sistemingai tikrinama, kaip jų laikomasi, yra užtikrinama kilnojamųjų kultūros vertybių priežiūra, savininkui perdavus ją laikinam saugojimui kitam asmeniui.

Kilnojamosios kultūros vertybės pasas reikalingas norint žinoti pagrindinius duomenis apie kilnojamąją kultūros vertybę, informaciją apie atliktus restauravimo ir konservavimo darbus, buvimo vietas ir savininkų pasikeitimus.

Kilnojamosios kultūros vertybės apsaugos reglamentas reikalingas norint nustatyti saugojimo, priežiūros ir naudojimo reikalavimus konkrečiai kilnojamajai kultūros vertybei. Atliekant priežiūrą tikrinama, kaip laikomasi vertybės apsaugos reglamento.

Kiekvienos kilnojamosios kultūros vertybės apsaugos reglamentus ir pasus turi parengti ir išduoti Kultūros paveldo departamentas²⁰.

Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatyme departamentui numatyta funkcija **išduoti** kilnojamosios kultūros vertybės pasą²¹. Departamento teritorinių padalinių specialistai išduodami ir pildydami vertybės pasą vadovaujasi kultūros ministro patvirtintomis paso išdavimo taisyklėmis²², kuriose įtvirtinta nuostata **išduoti pasą tik gavus savininko prašymą**. Negavus prašymų, didelė dalis pasų lieka teritoriniuose padaliniuose.

2013-01-01 vertybių savininkams įteikti 707 pasai (33 proc. visų į registrą įrašytų minėtų vertybių).

Auditorių nuomone, siekiant užtikrinti kilnojamųjų kultūros vertybių įstatymo įgyvendinimą, pasų išdavimo taisyklės turi būti tobulinamos – įteisinant nuostatą, kad kilnojamosios kultūros vertybės pasas būtų išduodamas vertybių savininkams kartu su vertybių apsaugos reglamentu. Kilnojamosios

²⁰ Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1996-01-23 Nr. I-1179 (2008-07-03 Nr. X-1682 redakcija), 4 str. 3 d. 4 p.

²¹ Ten pat, 4 str. 3 d. 4 p.

²² Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010-01-05 įsakymas Nr. IV-2 „Dėl kilnojamosios kultūros vertybės paso formos ir kilnojamosios kultūros vertybės paso pildymo taisyklių patvirtinimo“.

kultūros vertybės apsaugos reglamentas turi būti sudaromas ir įteikiamas įregistruotos kilnojamosios kultūros vertybės savininkui nepriklausomai nuo to, ar savininkas pateikė prašymą²³.

Audituojamu laikotarpiu kilnojamųjų kultūros vertybių savininkams 2013-01-01 įteikti 1 385 apsaugos reglamentai (64 proc. visų įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių). Pažymėtina, kad kultūros ministro įsakymu²⁴, kuris įsigaliojo 2013-01-31, Kilnojamosios kultūros vertybės apsaugos reglamento pildymo ir išdavimo taisyklės papildytos nuostata, kad Kultūros paveldo departamento teritorinis padalinys parengia apsaugos reglamentus ir nurodyta tvarka apie tai praneša tiems vertybių savininkams, kuriems reglamentai neišduoti. Pastebėtina, kad papildžius minėtas taisykles, pagal departamento direktoriaus įsakymu²⁵ patvirtintą planą, per 2013 metus savininkams įteikti 732 reglamentai. Iki 2013-11-26 įteikta 2 117 (iš 2 466 registruotų) kilnojamųjų kultūros vertybių reglamentų, tai sudarytų 85 proc. visų į registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių. Pagal minėtą planą visi kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos reglamentai turėtų būti parengti ir įteikti savininkams 2014 metais.

Neįteikus kilnojamosios kultūros vertybės apsaugos reglamento savininkui, Kultūros paveldo departamentas negali vykdyti tinkamos kilnojamųjų kultūros vertybių priežiūros, o vertybės savininkas tinkamai ją saugoti, prižiūrėti ir naudoti, nežino, kokias procedūras turėtų atlikti keičiantis vertybės savininkui.

Kultūros paveldo departamentas turi tikrinti, kaip laikomasi į Kultūros vertybių registrą įrašytų vertybių apsaugos reglamentų, kontroliuoti kaip saugomos į registrą įrašytos vertybės²⁶. Svarbu, kad kilnojamųjų kultūros vertybių tikrinimai būtų atliekami sistemingai, nes tikrinant nustatoma, kai vertybės, įrašytos į Kultūros vertybių registrą, nerandamos savininkų deklaruojamoje vietoje arba yra dingusios.

Pavyzdys

Kultūros paveldo departamento Klaipėdos teritorinio padalinio specialistai atlikę tikrinimus nustatė, kad Klaipėdos r. Šv. Arkangelo bažnyčioje dingęs ornamentuotas kryžius, buvusiose senosiose kapinėse pavogta iš koplytėlės Marijos Maloningosios skulptūra, Kretingos r. Šv. Lauryno bažnyčioje pavogtas varpas. Iš viso audituojamu laikotarpiu Klaipėdos r. yra dingę / pavogta 12 kilnojamųjų kultūros vertybių.

Audito metu nustatyta, kad nėra reglamentuota, kaip dažnai departamentas turi tikrinti, kaip laikomasi kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos reglamentų ir kaip saugomos į registrą įrašytos vertybės.

Periodiškai netikrinant, kaip prižiūrimos kilnojamosios kultūros vertybės, laiku nepastebimos dingusios, kritinės būklės vertybės, neturima informacijos apie jų savininkų pasikeitimus ir kt.

²³ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2009-03-05 įsakymas Nr. ĮV-125 „Dėl kilnojamosios kultūros vertybės apsaugos reglamento formos ir kilnojamosios kultūros vertybės apsaugos reglamento pildymo ir išdavimo taisyklių patvirtinimo“.

²⁴ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2013-01-10 įsakymas Nr. ĮV-12 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2009 m. kovo 5 d. įsakymo Nr. ĮV-125 „Dėl Kilnojamosios kultūros vertybės apsaugos reglamento formos ir Kilnojamosios kultūros vertybės apsaugos reglamento pildymo ir išdavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.

²⁵ Kultūros paveldo departamento direktoriaus 2013-03-14 įsakymas Nr. Į-85 „Dėl kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos reglamentų išdavimo savininkams, kuriems šie reglamentai neišduoti, plano patvirtinimo“.

²⁶ Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1996-01-23 Nr. I-1179 (2008-07-03 Nr. X-1682 redakcija), 4 str. 3 d. 5 ir 11 p.

Pažymėtina, kad nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų stebėsenos periodiškumas, procedūros ir kt. yra nustatytos atliekant nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėseną²⁷.

Audito metu nustatyta, kad nėra patvirtintų kriterijų, kaip vertinti kilnojamųjų kultūros vertybių priežiūros, saugojimo, naudojimo atitiktį apsaugos reglamente nustatytiems reikalavimams, kaip dažnai vertybė turi būti tikrinama ir kokia apibendrinta informacija turi būti teikiama Kultūros paveldo departamentui.

Nesant patvirtintų minėtų kriterijų, Kultūros paveldo departamento teritorinių padalinių surenkama informacija ir pildomi vertybių apžiūros dokumentai yra skirtingi.

Pavyzdys

Šiaulių teritorinis padalinys apžiūros akte (lentelėje) fiksuoja apžiūrėtas vertybes su nuotraukomis ir detaliu jų apibūdinimu (pavadinimas ir unikalus jos kodas), pagrindinius vertybės duomenis ir būklę. Kai kuriuose tikrinimų aktuose pažymima, kiek kilnojamųjų kultūros vertybių registruota Kultūros vertybių registre ir kiek iš jų rasta vietoje. Pastabose pateikiami siūlymai dėl galimų būklės gerinimo būdų (restauravimo ar konservavimo).

Kauno teritoriniame padalinyje atliekant kilnojamųjų kultūros vertybių tikrinimus, duomenys fiksuojami **kultūros paveldo objekto būklės patikrinimo akte** arba **apžiūros akte**, kuriame nurodomi bendrieji vertybės duomenys (pavadinimas, unikalus kodas, valdytojas ir kt.) ir informacija apie būklę.

Trūksta ir vertybių tikrinimo metodikos ar taisyklių, kaip įvertinti ir aprašyti kultūros vertybės būklę (kada ji kritinė, kada vidutinė). Kultūros paveldo departamento visų audituotų teritorinių padalinių atstovų teigimu, svarbu remiantis vienodais kriterijais įvertinti kilnojamosios kultūros vertybės būklę ir šalinti pažeidimus.

Siekiant užtikrinti tinkamą kilnojamųjų kultūros vertybių priežiūrą ir laiku teikti reikalavimus šalinti pažeidimus ir rekomendacijas dėl vertybių restauravimo/ konservavimo, departamentas turi parengti ir visiems savininkams įteikti vertybių apsaugos reglamentus ir pasus, o Kultūros ministerija turi reglamentuoti kultūros vertybių tikrinimo periodiškumą, vertybių būklės įvertinimo kriterijus; Kultūros paveldo departamentas turi užtikrinti, kad darbuotojai būtų išmokyti juos taikyti.

Teisės aktuose nurodyta²⁸, kad kilnojamosios kultūros vertybės savininkas, norėdamas ją parduoti ar kitaip perduoti, privalo įspėti būsimą savininką arba valdytoją apie vertybės statusą ir apsaugos reglamento reikalavimus. Sudaręs sandorį, kilnojamosios kultūros vertybės buvęs savininkas per 15 dienų privalo raštu informuoti Kultūros paveldo departamentą apie savininko arba valdytojo pasikeitimą, tačiau nėra numatyta, kad savininkai turėtų informuoti departamentą apie laikinam saugojimui perduotas kilnojamasias kultūros vertybes. Siekiant sustiprinti šių vertybių priežiūrą ir užtikrinti jų išsaugojimą, reikėtų įpareigoti savininkus informuoti departamentą apie laikinam saugojimui perduotas kilnojamasias kultūros vertybes, o departamentą – prižiūrėti, kokiomis sąlygomis laikomos minėtos vertybės. Taip būtų sumažinta jų sunaikinimo ar dingimo tikimybė, jos būtų labiau apsaugotos.

²⁷ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-06-30 įsakymas Nr. IV-318 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklių patvirtinimo“ (2009-11-09 redakcija Nr. IV-608), 2, 3 ir 8 p.

²⁸ Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1996-01-23 Nr. I-1179 (2012-04-19 Nr. XI-1977 redakcija), 12 str.

Pavyzdys

Bažnyčios / parapijos 2011 m. VšĮ Tytuvėnų piligrimų centrui laikinam saugojimui perdavė 18 vnt. kilnojamųjų kultūros vertybių. Audito metu Kultūros paveldo departamento Šiaulių teritorinis padalinys informavo, kad jam informacija apie perduotas minėtas vertybes pateikta tik 2012 m. po Tytuvėnų bažnyčioje kilusio gaisro.

Siekiant išvengti galimų kilnojamųjų kultūros vertybių praradimo atvejų, Kultūros ministerija turėtų svarstyti galimybę dėl teisės aktų pakeitimo ir papildymo: nustatyti, kad, savininkui laikinai perdavus saugoti ar eksponuoti vertybę (pvz., ilgesniam nei 1 mėn. laikotarpiui), privaloma apie tai informuoti departamentą, kuris patikrintų perduotos vertybės saugojimo sąlygas, būklę ir kt.

1.4. Į Kultūros vertybių registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos priemonių įrengimo darbų, reikalingų šioms vertybėms išsaugoti, išlaidų dalis nebuvo kompensuota

Valstybė yra numačiusi kilnojamosioms kultūros vertybėms išsaugoti tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos įrengimo darbų išlaidų dalies kompensavimą, jei savininkai arba valdytojai vertybes eksponuoja ar kitaip daro prieinamas visuomenei²⁹.

Į registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos priemonių įrengimo darbų, reikalingų šioms vertybėms išsaugoti, išlaidų kompensavimo tvarka nustatyta Kompensavimo kilnojamųjų kultūros vertybių savininkams tvarkos apraše³⁰. Lėšos turi būti skiriamos iš valstybės biudžeto lėšomis finansuojamos programos, kurią turi parengti, jos vykdymą organizuoti ir jai skirtas lėšas naudoti Kultūros paveldo departamentas³¹.

Nustatėme, kad audituojamu laikotarpiu savininkams, kurių kilnojamosios kultūros vertybės yra įrašytos į minėtą registrą, patirtų išlaidų dalis nebuvo kompensuota. Kultūros paveldo departamentas informavo, kad 2009–2012 m. savininkai nesikreipė dėl lėšų kompensavimo.

Kadangi nė vienas savininkas nesikreipė dėl kompensacijos, departamentas nenustatė lėšų poreikio, reikalingo kompensuoti vertybių savininkų patirtų išlaidų dalį, todėl nagrinėjome, kodėl savininkai nesinaudoja galimybe gauti šioms vertybėms išsaugoti reikalingą tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos priemonių įrengimo darbų išlaidų dalį.

Audito metu nustatėme, kad vertybių savininkai ne visada žino, kad gali gauti kompensaciją vertybėms išsaugoti reikalingų tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos priemonių įrengimo darbų išlaidoms padengti. Pavyzdžiui, Nacionalinės antikvarų asociacijos atstovas nurodė, kad neturi informacijos apie galimą išlaidų kompensavimą. Audito metu aplankyti daugumos bažnyčių atstovai taip pat nurodė, kad jie nežino apie numatytą galimybę gauti kompensaciją, apie ją teigė nežinantys ir kai kurie kiti vertybių savininkai.

²⁹ Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1996-01-23 Nr. I-1179 (2008-07-03 Nr. X-1682 redakcija), 10 str

³⁰ Ten pat, 1 p.

³¹ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2009-05-14 įsakymas Nr. ĮV-231 „Dėl kompensavimo kilnojamųjų kultūros vertybių savininkams tvarkos aprašo patvirtinimo“, 2 p.

Kultūros paveldo departamentas pateikė informaciją, kad jo „veikla informuojant visuomenę ir kultūros vertybių valdytojus apie galimybę gauti kompensaciją už savo lėšomis atliktus kilnojimų kultūros vertybių tyrimo, konservavimo, restauravimo darbus buvo pakankama, nes Kompensavimo kilnojimų kultūros vertybių savininkams tvarkos aprašas buvo paskelbtas Valstybės žiniose, teisės aktų duomenų bazėse bei departamento interneto svetainėje“.

Audito metu nustatėme, kad asmeniui, žinančiam apie kompensaciją, departamento interneto svetainėje sudėtinga greitai ir vienoje vietoje rasti informaciją, kaip ją pasinaudoti. Interneto svetainės skiltyje „Paslaugos“ pateikta nuoroda į Kompensavimo kilnojimų kultūros vertybių savininkams tvarkos aprašą, o greta nėra prašymo formos, paraiškos teikimo terminų ir kitos naudingos informacijos (pvz.: kvalifikaciniai reikalavimai restauratoriams, nes ne visų restauratorių atliktų darbų išlaidų dalis gali būti kompensuojama, ir kt.). Šios informacijos reikia papildomai ieškoti teisės aktuose. Rubrikoje „Teisės aktai“ pateikta ir paraiška, bet papildomos informacijos apie teikiamą paslaugą nėra. Pažymėtina, kad audituojamu laikotarpiu departamentas nė karto nekvietė teikti paraiškų dėl registruotų vertybių tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos priemonių įrengimo, reikalingų šioms vertybėms išsaugoti, išlaidų dalies kompensavimo. Pažymėtina, kad departamentas savo interneto svetainėje skelbia informaciją apie galimybę gauti minėtą finansavimą (kompensaciją) ir skirtas lėšas nekilnojamojo kultūros paveldo objektams³².

Siekiant, kad visa informacija kilnojimų kultūros vertybių savininkams reikalinga paraiškai dėl lėšų kompensavimo pateikti, būtų lengvai prieinama ir patogi naudoti, departamentas turėtų ją pateikti savo interneto svetainėje vienoje vietoje su lengvai randama nuoroda.

Audito metu Kultūros ministerija nurodė, kad bus ieškoma galimybių finansuoti savininkams į Kultūros vertybių registrą įrašytų vertybių tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos priemonių įrengimo, reikalingų šioms vertybėms išsaugoti, išlaidų dalį.

2. AR KILNOJAMOSIOS KULTŪROS VERTYBĖS MUZIEJUOSE, BIBLIOTEKOSE IR ARCHYVUOSE TVARKOMOS IR PRIŽIŪRIMOS TINKAMAI

Muziejai vykdydami savo funkcijas turi kaupti muziejines vertybes, papildyti jomis jau esančius ir formuoti naujus muziejaus kilnojimų kultūros vertybių rinkinius, kultūros ministro nustatyta tvarka priimti per archeologinius kasinėjimus rastus radinius ir užtikrinti sukauptų muziejinių vertybių apskaitą ir apsaugą bei muziejinių vertybių prieinamumą visuomenei³³. **Bibliotekos** vykdo bibliografinę apskaitą; kaupia ir saugo šalies mokslui, švietimui, kultūrai ir ūkiui reikalingus Lietuvos ir užsienio šalių dokumentus; kaupia ir saugo nacionalinį publikuotų dokumentų archyvinį fondą ir kt.³⁴ **Valstybės archyvai** kaupia, saugo, tiria ir populiarina Nacionalinio dokumentų fondo nuolat saugomus dokumentus, įstatymų nustatyta tvarka užtikrina visuomenės priėjimą prie valstybės archyvuose saugomų dokumentų, administruoja jiems

³² Kultūros paveldo departamento interneto svetainė, 2012.01.16, 2013-02-18 naujienos.

³³ Lietuvos Respublikos muziejų įstatymas, 1995-06-08 Nr. I-930 (2003-05-29 redakcija Nr. IX-1593), 3 str. 1 ir 2 d.

³⁴ Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymo pakeitimo įstatymas, 2004-07-15 Nr. IX-2378, 8 str.

priskirtą Nacionalinio dokumentų fondo dalį, sprendžia jo dalies papildymo nevalstybinių organizacijų, privačių juridinių asmenų ir fizinių asmenų veiklos dokumentais klausimus ir kt.³⁵

Muziejuose, bibliotekose ir archyvuose kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos, apskaitos dokumentus (vertinimo tvarkas / instrukcijas / rekomendacijas) tvirtina kultūros ministras ar įstaigų vadovai.

Kultūros ministras patvirtino **muziejuose** esančių rinkinių apsaugos, apskaitos ir saugojimo instrukciją³⁶ ir vertybių tikrosios vertės nustatymo rekomendacijas³⁷. Pagrindinis dokumentas, kuriuo remiantis muziejuose tvarkoma vertybių apskaita, yra Muziejuose esančių rinkinių apsaugos, apskaitos ir saugojimo instrukcija³⁸. Lietuvos **bibliotekų** fondo saugojimo sąlygas, apskaitos ir apsaugos tvarką reglamentuoja kultūros ministro patvirtinti Bibliotekų fondo apsaugos nuostatai³⁹. **Archyvuose** saugomų dokumentų apskaitą ir apsaugą reglamentuoja Dokumentų ir archyvų įstatymas⁴⁰.

Tikrinti vertybių apskaitą ir apsaugą turi teisę įstaigos steigėjas, Kultūros ministerija ir kitos įstatymų įgalios kontrolės institucijos^{41, 42, 43}.

2.1. Muziejai įsigyja ir pagrindiniame fonde saugo ne tik kultūrinę vertę turinčias kilnojamąsias kultūros vertybes

Atlikdami auditą vertinome, ar muziejai įsigyja ir pagrindiniame fonde saugo tik meninę, istorinę, mokslinę vertę turinčias vertybes ir nevertingas nurašo vadovaudamiesi teisės aktais.

Lietuvos muziejuose saugomų vertybių skaičius 2010–2012 m. padidėjo nuo 6,3 mln. iki 6,6 mln. Lietuvos muziejai pagrindiniame fonde 2012 m. saugojo 5,1 mln., o pagalbiniame – 1,5 mln. kilnojamųjų kultūros vertybių. Pastebėtina, kad visuose šalies muziejuose (išskyrus privačius) audituojamu laikotarpiu kilnojamųjų kultūros vertybių pagrindiniame fonde padidėjo 0,2 mln., pagalbiniame – 0,1 mln. Muziejaus pagrindinį fondą⁴⁴ sudaro nuolat saugoti priimti archeologinę, istorinę, meninę, etnografinę, religinę, mokslinę, memorialinę ar kitokią kultūrinę vertę turintys autentiški eksponatai bei gamtos raidą atspindinčios vertybės. Pagalbinį fondą sudaro⁴⁵ nuolat saugoti priimti neautentiški, neturintys išliekamosios vertės (kopijos, reprodukcijos, maketai, muliažai ir kt.), autentiški itin blogos būklės eksponatai, kurių vertę įmanoma nustatyti tik

³⁵ Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymas, 1995-12-05 Nr. I-1115 (2004-03-30 redakcija Nr. IX-2084), 5 str. 4 d.

³⁶ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-12-16 įsakymas Nr. ĮV-716 „Dėl muziejuose esančių rinkinių apsaugos, apskaitos ir saugojimo instrukcijos patvirtinimo“.

³⁷ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010-08-20 įsakymas Nr. ĮV-446 „Dėl muziejinių vertybių (ekspонатų) vertinimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo“.

³⁸ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-12-06 įsakymas Nr. ĮV-716 „Dėl muziejuose esančių rinkinių apsaugos, apskaitos ir saugojimo instrukcijos patvirtinimo“.

³⁹ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010-10-06 įsakymas Nr. ĮV-499 „Dėl bibliotekų fondo apsaugos nuostatų patvirtinimo“.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymas, 1995-12-05 Nr. I-1115 (2004-03-30 Nr. IX-2084 redakcija).

⁴¹ Lietuvos Respublikos muziejų įstatymas, 1995-06-08 Nr. I-930 930 (2003-05-29 redakcija Nr. 1593), 9 str. 2 p.

⁴² Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymas, 1995-12-05 Nr. I-1115 (2004-03-30 Nr. IX-2084 redakcija), 5 str. 3 d. 5 p.

⁴³ Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymas, 1995-06-06 Nr. I-920 (2010-04-22 Nr. X-1682 redakcija), 4 str. 10 p.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-12-16 įsakymas Nr. ĮV-716 „Dėl muziejuose esančių rinkinių apsaugos, apskaitos ir saugojimo instrukcijos patvirtinimo“, 4 p.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-12-16 įsakymas Nr. ĮV-716 „Dėl muziejuose esančių rinkinių apsaugos, apskaitos ir saugojimo instrukcijos patvirtinimo“, 5 p.

specialiais tyrimais, o ne jų priėmimo momentu, archeologinių radinių fragmentai ir kiti ekspedicijų metu surinkti daiktai, reikalingi muziejui tik kaip papildoma medžiaga ekspozicijoms, parodoms, informacijos pateikimo, mokymo ir demonstravimo priemonė, kt.

Pažymėtina, kad visi į muziejaus apskaitą patekę eksponatai / muziejinės vertybės įgyja kilnojamosios kultūros vertybės statusą nepriklausomai nuo jų kultūrinės, ekonominės ir kt. vertės.

Nustatėme, kad visų audituotų muziejų pagrindiniuose fonduose saugomos ir išliekamosios vertės neturinčios kilnojamosios kultūros vertybės. Audituojamu laikotarpiu muziejuose nurašyta tik nedidelė dalis nevertingų vertybių 6 929: 1 245 pagrindinio (0,02 proc.) ir 5 684 pagalbinio fondo (0,4 proc.). Tikslų nurašytinų nevertingų vertybių skaičių muziejuose padės nustatyti vykdomas kilnojamųjų kultūros vertybių tikrosios vertės nustatymas.

Muziejuose rinkinių komplektavimo komisija muziejaus direktoriui teikia išvadas ne tik dėl eksponatų priskyrimo į pagrindinį ar pagalbinį fondą, bet ir dėl jų pirkimo tikslingumo ir kainos, nurašymo, perkėlimo iš vieno fondo į kitą. Perkelti vertybes iš pagrindinio fondo į pagalbinį ar nurašyti be kultūros ministro leidimo draudžiama⁴⁶.

Didžioji dalis audituotų muziejų (per 50 proc.) 2010–2012 m. eksponatus ne pirkė, o gavo kaip dovanas. Muziejų atstovai teigia, kad ne visi dovanoti eksponatai yra vertingi (pasitaiko kopijų, Kinijos, Afrikos šalių ir kt. šiuolaikinių dirbinių, kurių vertė abejotina). Tai atsiliepia eksponatų, vėliau ir parodų kokybei, be to, jie užima vietą saugyklose.

Pavyzdys

Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus pagrindiniame fonde saugoma 10 vertybių (ikonų), kurios pateko į muziejų kartu su kitais Klaipėdos miesto teritorinės muitinės konfiskuotais daiktais. Jos, rinkinių komplektavimo komisijos nuomone, neatitinka muziejaus rinkinių komplektavimo kriterijų.

Vadovaujantis teisės aktais⁴⁷, muziejai į pagrindinio fondo rinkinius turi priimti saugoti meninę, etnografinę, religinę, mokslinę, memorialinę ir kitokią vertę turinčias autentiškas ar gamtos raidą atspindinčias kultūros vertybes. Ne visi muziejai vadovaujasi šia nuostata, o rinkinių komplektavimo komisijos tinkamai neatlieka joms priskirtų funkcijų, nes kilnojamosios kultūros vertybės kaupiamos neįvertinus kultūrinės vertės. Šią problemą iš dalies padės išspręsti muziejuose vykdomas kilnojamųjų kultūros vertybių tikrosios vertės nustatymas, kai turėtų būti įvertintos visos šios vertybės (žr. 2.4 poskyrį).

Panašios problemos būdingos ne tik Lietuvos muziejams. Estijos⁴⁸ ir Airijos⁴⁹ aukščiausiųjų audito institucijų ir Australijos Naujojo Pietų Velso audito institucijos⁵⁰ 2007–2011 m. auditų išvadose

⁴⁶ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-12-06 įsakymas Nr. IV-716 „Dėl muziejuose esančių rinkinių apsaugos, apskaitos ir saugojimo instrukcijos patvirtinimo“, 124 p.

⁴⁷ Ten pat, 4 p.

⁴⁸ Estijos nacionalinės audito įstaigos ataskaita „Muziejams reikia daugiau erdvės, geresnio katalogavimo“ [žiūrėta 2013-03-20]. Prieiga per internetą <http://news.err.ee/Culture/dafb0913-f2a0-47b8-9c89-0fd1012c769f>.

⁴⁹ Airijos nacionalinės audito įstaigos ataskaita „Nacionalinis Airijos muziejus“ [žiūrėta 2013-03-27]. Prieiga per internetą <http://www.audgen.gov.ie/viewdoc.asp?DocID=1092>.

nurodoma, kad muziejai turi geriau valdyti kolekcijas: ne tik sudarydami jų plėtros planus, bet ir inventorizuoti turimus eksponatus, kad įvertintų, ar tikslinga visus juos saugoti.

Steigėjai turėtų kontroliuoti, o muziejai įsigyti ir pagrindiniame fonde saugoti tik meninę, istorinę ir mokslinę vertę turinčias vertybes, atitinkančias konkretaus muziejaus rinkinių komplektavimo kriterijus.

2.2. Kilnojamųjų kultūros vertybių būklės ir kiekio tikrinimai vykdomi nesistemiškai

Muziejai privalo sistemingai tikrinti savo rinkinius: eksponatų faktinį kiekį ir jų būklę⁵¹. Kultūros ministerijos nustatyta tvarka muziejai, turintys nedidelius rinkinius (iki 5000 eksponatų), ne rečiau kaip kas 3 metai atlieka visų eksponatų tikrinimą, o muziejai, turintys didesnius rinkinius (mūsų audituoti subjektai), kasmet patikrina dalį jų pagal direktoriaus patvirtintą muziejaus rinkinių tikrinimo planą. Vadovaujantis teisės aktais, plane turi būti numatyti kiekvieno rinkinio tikrinimo terminai⁵².

Tokie tikrinimai reikalingi, nes tai veiksminga prevencijos nuo kilnojamųjų kultūros vertybių dingimo / vagysčių priemonė, jų metu nustatomi galimi apskaitos netikslumai, kritiška vertybių būklė ir kt.

Atlikdami auditą vertinome, ar vykdomi sistemingi kilnojamųjų kultūros vertybių būklės ir kiekio tikrinimai.

Nustatėme, kad visi audituoti muziejai per metus atlieka tik mažą dalį kilnojamųjų kultūros vertybių būklės ir skaičiaus tikrinimų, t. y. 2 proc. lyginant su visomis jų saugomomis vertybėmis.

Kultūros ministerijos užsakymu, Lietuvos dailės muziejaus Prano Gudyno restauravimo centras 2009 m. atliko Lietuvos muziejų rinkinių būklės tyrimą (ministerija skyrė 95 tūkst. Lt). Buvo apžiūrėti muziejų eksponatai, esantys saugyklose ir ekspozicijose, įvertinta jų būklė, ji klasifikuota pagal keturias kategorijas. Muziejams pateiktos rekomendacijos dėl eksponatų ir saugyklų priežiūros. Konstatuota, kad tuo metu kritiškos būklės eksponatų muziejuose buvo apie 8 proc. Pastebėtina, kad **nei bibliotekose, nei archyvuose** tokie saugomų vertybių būklės tyrimai organizuoti nebuvo.

Ministerija rekomenduoja⁵³ **bibliotekose**, turinčiose iki 15 000 fizinių vienetų dokumentų fondus, atlikti viso fondo tikrinimą kas 5–7 m., 15–50 000 fizinių vienetų fondus – kas 10–15 m.; 50–100 000 – kas 15–20 m. Audituojamu laikotarpiu bibliotekose buvo patikrinta ir įvertinta tik apie 2 proc. visų saugomų kilnojamųjų kultūros vertybių būklė. Nustatyta kritiškos būklės vertybių.

⁵⁰ Australijos Naujojo Pietų Velso audito institucijos ataskaita „Kaip gerai Australijos muziejus pažįsta savo kolekcijas“ [žiūrėta 2013-04-02]. Prieiga per internetą <http://australianmuseum.net.au/document/Knowing-the-Collections-audit-report>.

⁵¹ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-12-06 įsakymas Nr. ĮV-716 „Dėl muziejuose esančių rinkinių apsaugos, apskaitos ir saugojimo instrukcijos patvirtinimo“, 197 p.

⁵² Ten pat, 199 ir 200 p.

⁵³ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010-10-06 įsakymas Nr. ĮV-499 „Dėl bibliotekų fondo apsaugos nuostatų patvirtinimo“, 29.1 p.

Pavyzdys

Lietuvos Mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka po dokumentų tikrinimų nustatė, kad pusės jų būklė kritiška.

Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje kritiškos būklės dokumentai sudaro 36 proc. visų tikrintų dokumentų. Bibliotekoje audituojamu laikotarpiu sukurta ir pradėta vykdyti fondo dokumentų patikros ir įvertinimo programa. Pagal patvirtintą metodiką tikrinta leidinių būklė, nustatyti pagrindiniai rizikos veiksniai.

Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje kritiškos būklės dokumentai sudaro 8 proc. visų tikrintų dokumentų.

Archyvuose tikrinamas saugomų apskaitos vienetų faktinis skaičius, nustatomi restauruoti ir pažeisti dokumentai⁵⁴. Kultūros ministerija ar Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba nėra rekomendavusi archyvams dokumentų tikrinimų periodiškumo ir masto. Per metus patikrinama tik maža saugomų kilnojamųjų kultūros vertybių dalis.

Pavyzdys

Ypatingasis archyvas 2010 m. patikrino 5,3 proc. visų saugomų kilnojamųjų kultūros vertybių, 2011 – 2,8 proc., 2012 – 1,2 proc.

Istorijos archyvas 2010 m. patikrino 0,2 proc., 2011–2012 m. po 0,1 proc.

Kauno apskrities archyvas 2010 m. patikrino 1,0 proc., 2011–2012 m. po 0,8 proc.

Siekdami išsaugoti minėtas vertybes, muziejai, bibliotekos ir archyvai turi planuoti ir vykdyti būklės ir skaičiaus tikrinimus, o steigėjas – kontroliuoti jų vykdymą.

Siekiant įstaigoje surasti saugomą vertybę ir taip užtikrinti priežiūrą, svarbu, kad jos vieta būtų lengvai identifikuojama. Tuo tikslu muziejuose, bibliotekose ir archyvuose sudaromi topografiniai dokumentai (kartotekos, rodyklės, sąrašai ir kt.)

Audito metu nustatėme, kad keturiuose iš dešimties audituotų muziejų ir dviejose iš trijų audituotų bibliotekų ne visose saugyklose buvo sudaryti topografiniai dokumentai.

Siekiant užtikrinti tinkamą kilnojamųjų kultūros vertybių priežiūrą, muziejai, bibliotekos ir archyvai turi įdiegti tokią vertybių paieškos sistemą, kad būtų galima nustatyti paskolintų, saugomų, eksponuojamų, pervežamų ir kt. vertybių buvimo vietą. Įstaigos turėtų išskirstyti vertybes po saugyklas pagal nustatytą saugojimo sistemą ir sudaryti topografinius dokumentus.

2.3. Neužtikrinama tinkama kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitos ir apsaugos priežiūra

Atlikdami auditą vertiname, ar steigėjas (savivaldybė, Kultūros ministerija ir kt.) reguliariai kontroliuoja kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą ir apsaugą ir teikia rekomendacijas dėl šias vertybes saugančių įstaigų veiklos tobulinimo.

Audito metu nustatėme, kad keturiuose iš 10-ies audituotų muziejų Kultūros ministerija 2010–2012 m. atliko po vieną kilnojamųjų kultūros vertybių rinkinių apskaitos tikrinimą.

⁵⁴ Lietuvos vyriausiojo archyvaro 2011-07-04 įsakymas Nr. V-118 „Dokumentų tvarkymo ir apskaitos taisyklės“, 84 p.

Pavyzdys

Šiaulių „Aušros“ muziejuje 2010 ir 2012 m. atlikta po 1 tikrinimą. Rekomendacija pateikta dėl viešųjų pirkimų ir vertybių pirkimo pardavimo sutarties pildymo. Įgyvendinant rekomendacijas buvo paskirta fondų saugotoja, kuri dirbs su viešaisiais pirkimais, ir papildyta muziejinių vertybių pirkimo-pardavimo sutarties forma.

Nacionaliniame M. K. Čiurlionio muziejuje 2010 m. ministerija atliko 1 tikrinimą. Rekomenduota tinkamai ir laiku surašyti pirkimo pardavimo aktus. Įgyvendinant rekomendaciją eksponatai į pirminės apskaitos gavimo knygą turi būti įregistruojami per 1 mėn.

Audito metu Kultūros ministerija pateikė informaciją, kad 2010–2012 m. reguliarius visų muziejų fizinis apsaugos ir apskaitos tikrinimas, kai surašomi tikrinimo dokumentai, nebuvo vykdomas (dėl ribotų žmogiškųjų išteklių ir didelio darbuotojų darbų krūvio). Ministerijos atstovai pripažino, kad reikėtų efektyviau kontroliuoti kultūros įstaigas, ir informavo, kad 2013 m. planuojama atlikti 4 respublikinių muziejų atitikties apsaugos ir apskaitos reikalavimams vertinimą.

Vienoje iš audituotų trijų bibliotekų atliktas įstaigos steigėjo tikrinimas, o audituose archyvuose Kultūros ministerija ar Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba 2010–2012 m. minėtų vertybių apsaugos ir apskaitos tikrinimų neatliko. Pastebėtina, kad Lietuvos vyriausiasis archyvaras, įgyvendindamas valstybinio veiklos audito⁵⁵ rekomendacijas, 2013-06-13 patvirtino Nacionalinio dokumentų fondo administravimo kontrolės tvarką⁵⁶, kurioje numatė apskaitos ir saugojimo archyvuose stebėsenos ir kontrolės priemonės.

Siekiant išsaugoti ir tinkamai prižiūrėti kilnojamąsias kultūros vertybes, Kultūros ministerija turi užtikrinti, kad įstaigos, saugančios šias vertybes, būtų tikrinamos reguliariai.

2.4. Muziejuose ir bibliotekose saugomų kilnojamųjų kultūros vertybių tikrosios vertės nustatymas vykdomas lėtai

Atlikdami auditą vertinome, ar muziejuose ir bibliotekose žinoma saugomų vertybių tikroji vertė.

Kultūros ministras 2010-08-20 patvirtino Kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo metodines rekomendacijas⁵⁷. Ministerija 2010 m. rekomendavo **muziejams** įsivertinti turimas kilnojamąsias kultūros vertybes tikrąja verte. Toks vertinimas sudaro prielaidas užtikrinti tinkamas jų saugojimo, priežiūros ir naudojimo sąlygas. Vertinimą rekomenduota baigti iki 2020-12-31.

Rekomendacijose nurodyta, kad pirmiausia turi būti atliekamas muziejaus pagrindinio fondo vertybių vertinimas, o pagalbinio fondo – tik atlikus pagrindinio fondo vertinimą.

Pagrindinio fondo vertinimą rekomenduojama atlikti šia tvarka: įvertinti nuolatinėse ekspozicijose esančius, parodose planuojamus eksponuoti, kitiems muziejams skolinamus bei didžiausią istorinę ir kultūrinę vertę turinčius eksponatus⁵⁸.

⁵⁵ Valstybės kontrolės išankstinio tyrimo ataskaita, 2012-11-15 Nr. IT-P-50-2-12 „Valstybės archyvų veikla“.

⁵⁶ Lietuvos vyriausiojo archyvaro 2013-06-12 įsakymas Nr. V-44 „Dėl Nacionalinio dokumentų fondo administravimo kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo“.

⁵⁷ Lietuvos respublikos kultūros ministro 2010-08-20 įsakymas Nr. IV-446 „Dėl muziejinių vertybių (eksponatų) vertinimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo“.

⁵⁸ Ten pat, 8 ir 9 p.

Muziejuose nuo 2010 m. pradėjus vykdyti tikrosios vertės nustatymą, šia verte iki 2013 m. įvertinta 13,7 proc. visų kilnojamųjų kultūros vertybių.

Visi audituoti muziejai planuoja ir yra patvirtinę minėtų vertybių vertinimo planus, tačiau vertinimas tikraja verte yra lėtas. Kultūros misterijos rekomendacija vertinimą baigti iki 2020-12-31 gali būti neįgyvendinta, nes, esant tokiems tempams (iki 2013 m. tikraja verte įvertinta 0,75 mln. kilnojamųjų kultūros vertybių), mūsų skaičiavimais tikraja verte visos vertybės galės būti įvertintos per 18 metų, t. y. ne anksčiau kaip 2030 metais.

Muziejų atstovai nurodė, kad, vertindami vertybes, remiasi skirtingais vertės nustatymo kriterijais (aukcionuose, antikvariatuose parduodamų panašių vertybių kaina, darbuotojų nuomone ir kt.) ir metodais, todėl vertės nustatymas gali būti skirtingas ir tolimas tikrajai vertei. Pavyzdžiui, panašaus laikotarpio arba to paties autoriaus sukurtos kilnojamosios kultūros vertybės kiekvienoje įstaigoje gali būti įvertintos skirtingai, nes minėtose rekomendacijose nepateikiama konkreti vertinimo metodika, tik patariama „vertinant atsižvelgti į vertybės unikalumą, autentiškumą, amžių, fizinę būklę, retumą bei sąsajas su istoriniu-kultūrinio kontekstu“.

Muziejų atstovai nurodė, kad to nepakanka – neaišku, kokiais kriterijais vadovaujantis nustatyti konkrečios kilnojamosios kultūros vertybės kainą, kokios kainos ribos, kaip vertinti pagalbiname fonde esančias vertybes ir kt.

Teisės aktuose nurodyta, kad vertybes vertina muziejaus rinkinių komplektavimo komisija. Prireikus ji gali pasitelkti specialistų iš kitų institucijų ar nepriklausomų ekspertų. Audituoti muziejai nurodė, kad dėl lėšų trūkumo iš šalies specialistų nepasitelkia.

Su panašiomis kilnojamųjų kultūros vertybių vertės nustatymo problemomis susiduriama ir jas apdraudžiant. Audito metu nustatėme, kad draudikams taip pat kyla neaiškumų dėl kilnojamųjų kultūros vertybių vertės nustatymo.

Per Lietuvos draudikų asociaciją apklausus 5 draudimo įstaigas paaiškėjo, kad jos turi ieškoti vertinimo ekspertų, nes muziejai, drausdami minėtas vertybes, dažniausiai pateikia ne jų tikrąją, o įsigijimo ar likutinę vertę. Draudikų teigimu, muziejai turėtų įvertinti vertybes tikraja verte, nes tam tikrais atvejais vertės nustatymas samdant ekspertus kainuoja daugiau negu jos draudimas. Draudimo įmonės susiduria su aiškių kriterijų nustatant kilnojamosios kultūros vertybės vertę nebuvimu: samdomi privatūs ekspertai remiasi aukcionuose už analogiškas vertybes sumokėta kaina, o muziejų ekspertai nenurodo, kokiais šaltiniais vadovaujasi nustatydami vertę.

Vertinimo metodika praverstų ir Kultūros paveldo departamento atstovams, kurie turi nustatyti išvežamų iš Lietuvos meno kūrinių (ir kultūros vertybių) realią kainą; meno kūrinių savininkams; kitoms įstaigoms (bibliotekoms, archyvams) ir kt.

Pažymėtina, kad rekomendacija dėl tokios metodikos ar metodinių gairių pateikta Europos Komisijos Kultūros ir švietimo direktorato iniciatyva 2010–2012 m. Europos kultūros ekspertų tinklo (EENC) atlikto tyrimo ataskaitoje⁵⁹ *Valuation of Works of Art for Borrowing and Lending Purposes* (Dailės kūrinių vertinimas skolinimosi ir skolinimo tikslais). Rekomendacijoje pateikti klausimai, į kuriuos turėtų atsakyti vertybių vertintojai, papildomi klausimai pateikiami siekiant įvertinti archeologinius radinius, istorines knygas ir archyvinius dokumentus, šiuolaikinės dailės kūrinius ir instaliacijas, taikomosios dailės objektus, gamtos, fotografijos ir kino, medijų ir

⁵⁹ Europos kultūros ekspertų tinklo (EENC) atlikto tyrimo ataskaita „Dailės darbų vertinimas skolinimosi ir skolinimo tikslais“ [žiūrėta 2013-10-07]. Prieiga per internetą <http://www.eenc.info/wp-content/uploads/2013/05/CD%C3%BCmcke-FMatassa-Valuation-of-Works-of-Art-Report-2012.pdf>

mokslo, technologijų ir pramonės objektus. Rekomenduojama, kad muziejų kuratoriai naudotųsi įvairiais kainų indeksais, kainų duomenų bazėmis (pvz.: *Artprice*) ir kt.

Vadovaujantis teisės aktais, vežamos į užsienį vertybės turi būti apdraudžiamos. Nustatėme, kad audituoti muziejai, bibliotekos ir archyvai, kurie 2010–2012 m. laikotarpiu išvežė į užsienį laikinam saugojimui (parodoms ir kt.) 846 kilnojamosias kultūros vertybes ir visas jas apdraudė.

Teisės aktai kilnojamųjų kultūros vertybių, pervežamų šalies viduje, draudimo nereglementuoja. Nustatėme, kad tik vienas iš šešiolikos audituotų subjektų draudė dalį tokių vertybių.

Pavyzdys

Šiaulių „Aušros“ muziejus nurodė, kad draudė dalį kilnojamųjų kultūros vertybių, pervežamų Lietuvoje: 2011 m. pervežė 303, apdraudė 11, 2012 m. pervežė 654, o apdraudė 1.

Draudimas suteiktų didesnes galimybes šias vertybes išsaugoti, nes draudimo įmonės reikalauja, kad jos būtų saugomos ir gabenamos tinkamomis sąlygomis, įrengta apsauga ir kt.

Audito metu muziejai, bibliotekos ir archyvai pagrindine priežastimi, kodėl nedraudžia šalies viduje laikinai pervežamų minėtų vertybių, nurodė lėšų stoką, t. y. draudimo išlaidoms nenumatytas finansavimas. Taip pat nurodė, kad nėra draudėjų, galinčių įvertinti jų vertę. Už perduotų dokumentų saugumą, fizinę būklę ir jų sugrąžinimą dokumentų saugotojui teisės norminių aktų nustatyta tvarka atsako juos laikinai perėmę naudotis juridiniai ir fiziniai asmenys, nors ir jie kilnojamųjų kultūros vertybių nedraudžia.

Siekdama užtikrinti vienodą kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimą ir jį paspartinti, sudaryti tinkamas sąlygas apdrausti kilnojamosias kultūros vertybes, Kultūros ministerija turėtų parengti vertinimo metodiką, taikytiną visoms kilnojamosioms kultūros vertybėms, nesvarbu, kas jas valdo.

5-ojo audito departamento direktorė

Rasa Gabrilavičienė

Vyriausiasis valstybinis auditorius

Jonas Izokaitis

Valstybinio audito ataskaitos kopija (po vieną egz.) pateikta:

Lietuvos Respublikos Seimo Audito komitetui

Auditas atliktas, vykdant 2013-03-15 pavedimą Nr. P-50-1

Auditą atliko valstybinių auditorių grupė:

Jonas Izokaitis (grupės vadovas)

Agnė Baranauskaitė

Solveiga Naginevičiūtė (nuo 2013-08-02)

Jurijus Perevezencevas (nuo 2013-08-02 iki 2013-08-26)

PRIEDAI

Valstybinio audito ataskaitos
„Kaip tvarkomos ir prižiūrimos
kilnojamosios kultūros
vertybės“
1 priedas

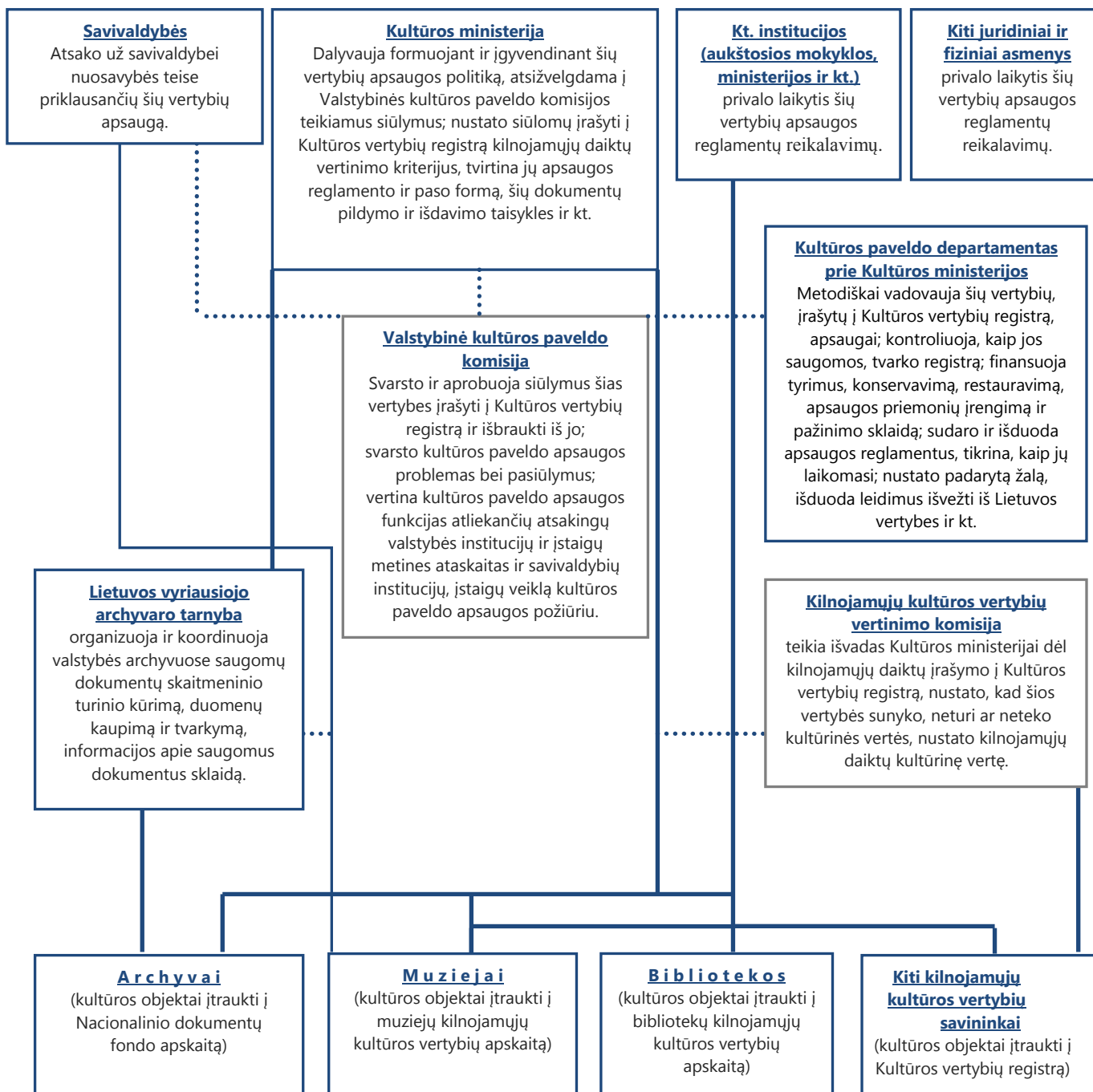
Pagrindiniai audito duomenų rinkimo ir vertinimo metodai

Eil. Nr.	Metodas	Tikslai
1.	Dokumentų peržiūra – nagrinėjome Kultūros ministerijos, Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos, Lietuvos nacionalinio muziejaus, Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus, Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus, Vytauto Didžiojo karo muziejaus, Šiaulių „Aušros“ muziejaus, Valstybinio Kernavės archeologijos ir istorijos muziejaus, Klaipėdos miesto savivaldybės Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus, Šilutės muziejaus, Kretingos muziejaus, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos, Kauno apskrities viešosios bibliotekos, Lietuvos valstybės istorijos archyvo, Lietuvos ypatingojo archyvo ir Kauno apskrities valstybinio archyvo dokumentus, susijusius su kilnojamųjų kultūros vertybių valdymu, apskaita ir saugojimu, taip pat teisės aktus, reglamentuojančius jų apsaugą, valdymą ir administravimą (Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas ir kt.)	Nustatyti, ar tinkamas teisinis reglamentavimas ir problemos, susijusias su kilnojamųjų kultūros vertybių valdymu.
2.	Pokalbiai: su Kultūros ministerijos, Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos, Lietuvos nacionalinio muziejaus, Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus, Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus, Vytauto Didžiojo karo muziejaus, Šiaulių „Aušros“ muziejaus, Valstybinio Kernavės archeologijos ir istorijos muziejaus, Klaipėdos miesto savivaldybės Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus, Šilutės muziejaus, Kretingos muziejaus, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos, Kauno apskrities viešosios bibliotekos, Lietuvos valstybės istorijos archyvo, Lietuvos ypatingojo archyvo ir Kauno apskrities valstybinio archyvo atstovais, mokslininkais.	Išsiaiškinti, kaip valdomos kilnojamosios kultūros vertybės.
3.	Duomenų analizė: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kultūros ministerijos ir Kultūros paveldo departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos pateikti protokolai, veiklos ataskaitos; ▪ Įstaigų dokumentai: Lietuvos nacionalinio muziejaus, Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus, Lietuvos teatro, muzikos ir kino 	Nustatyti valdymo problemas ir teigiamus pokyčius valdant ir prižiūrint kilnojamąsias kultūros vertybes, audito ataskaitoje pateikti konkrečių pavyzdžių.

Eil. Nr.	Metodas	Tikslai
	muziejaus, Vytauto Didžiojo karo muziejaus, Šiaulių „Aušros“ muziejaus, Valstybinio Kernavės archeologijos ir istorijos muziejaus, Klaipėdos miesto savivaldybės Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus, Šilutės muziejaus, Kretingos muziejaus, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos, Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos, Kauno apskrities viešosios bibliotekos, Lietuvos valstybės istorijos archyvo, Lietuvos ypatingojo archyvo ir Kauno apskrities valstybinio archyvo vidaus dokumentai – ataskaitos, planai, pažymos, nuostatai, apskaitos dokumentai, taisyklės, tvarkos, reglamentai, tikrinimo aktai ir kt.	
4.	Užsienio šalių praktika (Estijos nacionalinės audito įstaigos ataskaita „Muziejams reikia daugiau erdvės, geresnio katalogavimo“ [žiūrėta 2013-03-20]. Prieiga per internetą http://news.err.ee/Culture/dafb0913-f2a0-47b8-9c89-0fd1012c769f ; Airijos nacionalinės audito įstaigos ataskaita „Nacionalinis Airijos muziejus“ [žiūrėta 2013-03-03-27]. Prieiga per internetą http://www.audgen.gov.ie/viewdoc.asp?DocID=1092 ; Australijos Naujojo Pietinio Velso audito institucijos ataskaita „Kaip gerai Australijos muziejus pažįsta savo kolekcijas“ [žiūrėta 2013-04-02]. Prieiga per internetą http://australianmuseum.net.au/document/Knowing-the-Collections-audit-report .)	Nustatyti gerosios praktikos pavyzdžius.

Valstybinio audito ataskaitos
„Kaip tvarkomos ir prižiūrimos
kilnojamosios kultūros
vertybės“
2 priedas

Kilnojamųjų kultūros vertybių valdyme ir priežiūroje dalyvaujantys* subjektai

* vykdo, atsako (išsistinė linija —), pataria, teikia (punktyrinė linija •••)

Valstybinio audito ataskaitos
 „Kaip tvarkomos ir prižiūrimos
 kilnojamosios kultūros
 vertybės“
 3 priedas

Rekomendacijų įgyvendinimo planas

Rekomendacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
1.	Siekiant užtikrinti tinkamą kilnojamųjų kultūros vertybių saugojimą, priežiūrą, naudojimą ir išvengti galimų jų praradimo atvejų, pakeisti ir papildyti teisės aktus: nustatyti, kad, laikinai perdavus saugoti ar eksponuoti vertybę, savininkas privalėtų apie tai informuoti Kultūros paveldo departamentą.	Kultūros ministerijai	1.1. Pakeisti Kilnojamosios kultūros vertybės apsaugos reglamento pildymo ir išdavimo taisykles, nustatant, kad Kultūros vertybių registre (toliau – Registras) įregistruotos kilnojamosios kultūros vertybės savininkas apie laikiną kilnojamosios kultūros vertybės perdavimą saugoti ar eksponuoti privalo informuoti Kultūros paveldo departamentą.	2014 m. I ketvirtis
2.	Siekiant paspartinti ir supaprastinti kilnojamųjų kultūros vertybių įrašymą į Kultūros vertybių registrą ir išvengti funkcijų dubliavimo, inicijuoti klausimą dėl Valstybinės kultūros paveldo komisijos dalyvavimo, įrašant kilnojamąjį daiktą į Kultūros vertybių registrą, tikslingumo.	Kultūros ministerijai	2.1. Pritarus Valstybinei kultūros paveldo komisijai (toliau – VKPK), pakeisti Valstybinės kultūros paveldo komisijos įstatymo ir Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo nuostatas, panaikinant VKPK funkciją – aprobuoti kilnojamųjų daiktų įrašymą į Registrą. Komentaras: Kultūros ministerija pritaria Ataskaitos 4 – ai išvadai, kad Kilnojamųjų kultūros vertybių įrašymo į Registrą procesas yra sudėtingas ir ilgai trunkantis, todėl būtų tikslinga atsisakyti valstybinio audito metu nustatyto VKPK ir Kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo komisijos funkcijų dubliavimosi. Atsižvelgiant į tai, kad VKPK yra institucija atskaitinga Lietuvos Respublikos Seimui, manome, kad dėl šios institucijos funkcijų keitimo inicijavimo 2-ros rekomendacijos subjektu Valstybės kontrolė turėtų numatyti ne Kultūros ministeriją, o VKPK.	2014 m. IV ketvirtis
3.	Siekiant, kad kilnojamųjų kultūros vertybių tikrosios vertės nustatymas vyktų sparčiau, parengti kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo muziejuose, bibliotekose ir archyvuose metodikas.	Kultūros ministerijai	3.1. Parengti muziejuose saugomų kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo metodiką. 3.2. Parengti bibliotekose saugomų kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo metodiką. 3.3. Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba galėtų dalyvauti metodikos rengimo procese.	2014 m. IV ketvirtis 2014 m. IV ketvirtis

Rekomendacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
4.	Siekiant užtikrinti tinkamą kilnojamųjų kultūros vertybių, įrašytų į Kultūros vertybių registrą, apsaugą ir priežiūrą, reglamentuoti jų tikrinimo periodiškumą ir tvarką	Kultūros ministerijai	<p>4.1. Pakeisti Kilnojamosios kultūros vertybės apsaugos reglamento pildymo ir išdavimo taisykles, nustatant į Registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių reglamentų laikymosi tikrinimo periodiškumą.</p> <p>Komentaras: Valstybės archyvuose saugomų dokumentų tvarkymą ir apskaitą reglamentuoja Valstybės archyvuose saugomų dokumentų tvarkymo ir apskaitos tvarkos aprašas, kuris įsigalios nuo 2014 m. sausio 1 d. Todėl 4 - oji rekomendacija, kiek tai susiję su Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnybos kompetencija, gali būti įgyvendinama taikant minėtas taisykles ir Nacionalinio dokumentų fondo administravimo kontrolės aprašą.</p>	2014 m. I ketvirtis
5.	Siekiant užtikrinti tinkamą kilnojamųjų kultūros vertybių tvarkymą ir priežiūrą, papildyti archyvų srities teisės aktus, nustatant archyvams vertybių būklės ir skaičiaus tikrinimų apimtį, patikslinti bibliotekų srities teisės aktus, reglamentuojančius dokumentinio paveldo saugojimą tvarką bei sistemingai tikrinti muziejų, bibliotekų ir archyvų apskaitą ir apsaugą.	Kultūros ministerijai	<p>5.1. Kultūros ministerija raštu paragins muziejus, bibliotekas ir archyvus laikytis teisės aktuose nustatytų kilnojamųjų vertybių tikrinimo terminų ir apimčių bei skirti didesnę dėmesį kilnojamųjų kultūros vertybių tvarkymui, įsigijimui ir būklės tikrinimui</p> <p>5.2. Siekiant, kad bibliotekose saugomų kultūros vertybių tvarkymas ir priežiūra būtų vykdoma pagal šiuolaikinius reikalavimus, Kultūros ministerija bibliotekoms parengs atnaujintą Senų, retų ir ypač vertingų dokumentų fondo apsaugos nuostatų projektą.</p> <p>5.3. Parengti teisės aktų pakeitimus, nustatančius dokumentų tikrinimo archyvuose periodiškumą ir apimtį.</p> <p>5.4. Vadovaujantis kultūros ministro įsakymu patvirtintais Muziejų veiklos vertinimo nuostatais, vykdyti muziejų veiklos vertinimą, kurio sudėtinė dalis yra muziejinių vertybių apskaitos ir apsaugos vertinimas.</p>	<p>2014 m. I ketvirtis</p> <p>2014 m. IV ketvirtis</p> <p>2014 m. IV ketvirtis</p> <p>2014 m. I-IV ketvirtis</p>
1.	Siekiant užtikrinti kilnojamųjų kultūros vertybių išsaugojimą, visiems savininkams, kurių kilnojamosios kultūros vertybės įrašytos į Kultūros vertybių registrą, įteikti šių vertybių pasus ir apsaugos reglamentus, periodiškai tikrinti, kaip jų laikomasi.	Kultūros paveldo departamentui prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos	<p>Parengtas Kilnojamųjų kultūros vertybių pasų išdavimo savininkams, kuriems šie pasai neišduoti, planas.</p> <p>Šis planas galės būti parengtas tik tada, kai bus pakeistos LR kultūros ministro 2010 m. sausio 5 d. įsakymu Nr. IV-2 „Dėl Kilnojamosios kultūros vertybės paso formos ir Kilnojamosios kultūros vertybės paso pildymo taisyklių patvirtinimo“ (Žinios, 2010, Nr. 5-207)</p>	2014 m. IV ketvirtis

Rekomendacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
			<p>patvirtintos Kilnojamosios kultūros vertybės paso pildymo ir išdavimo taisyklės. Todėl siūlytina į Kultūros ministerijai skirtų rekomendacijų sąrašą įtraukti ir rekomendaciją dėl šio teisės akto pakeitimo.</p> <p>Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos reglamentų išdavimo savininkams, kuriems šie reglamentai neišduoti, planas nebus rengiamas, kadangi jis jau yra baigiamas įgyvendinti.</p> <p>Periodiškai tikrinti, kaip laikomasi kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos reglamentų bus galima, kai Kultūros ministerija įgyvendins 4 rekomendaciją.</p>	
2.	<p>Siekiant, kad savininkams visa informacija dėl į Kultūros vertybių registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos priemonių įrengimo darbų, reikalingų šioms vertybėms išsaugoti, išlaidų dalies kompensavimo būtų lengvai prieinama ir patogi naudoti, pateikti ją savo interneto svetainėje vienoje vietoje su lengvai randama nuoroda bei viešai paskelbti kvietimą teikti prašymus kompensacijai gauti.</p>	<p>Kultūros paveldo departamentui prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos</p>	<p>Visa informacija dėl į Kultūros vertybių registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos priemonių įrengimo darbų, reikalingų šioms vertybėms išsaugoti, išlaidų dalies kompensavimo bus pateikta Departamento interneto svetainėje www.kpd.lt vienoje vietoje su lengvai randama nuoroda.</p> <p>Kvietimas teikti prašymus kompensacijai gauti bus viešai paskelbtas Departamento internetinėje svetainėje www.kpd.lt ir viename iš Lietuvoje leidžiamų dienraščių.</p>	<p>2014 m. I ketvirtis</p> <p>Kasmet II ketvirtyje</p>
3.	<p>Siekiant užtikrinti Kultūros vertybių registre įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą pagal daiktų prigimtines savybes, patikslinti registrą, atskiriant kilnojamąsias kultūros vertybes nuo nekilnojamųjų ir nustatyti kilnojamosioms kultūros vertybėms saugojimo, priežiūros ir naudojimo reikalavimus.</p>	<p>Kultūros paveldo departamentui prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos</p>	<p>Parengtas ir Kultūros ministro įsakymu patvirtintas Ilgalaikis priemonių planas.</p>	<p>2014 m. II ketvirtis</p>

Rūta Pileckaitė LR Kultūros ministerijos Kultūros politikos departamento Informacinės visuomenės plėtros skyriaus vedėja, tel. 8 5 219 34 18, r.pileckaite@lrkm.lt
Irma Grigaitienė LR Kultūros ministerijos Kultūros politikos departamento Saugomų teritorijų ir paveldo skyriaus vedėja, tel.: 219 34 59, i.grigaitiene@lrkm.lt
Algimantas Degutis Kultūros paveldo departamento prie kultūros ministerijos direktoriaus pavaduotojas, tel. 8 5 272 41 00, alde@heritage.lt
Rimantas Kraujalis Kultūros paveldo departamento prie kultūros ministerijos Kontrolės skyriaus vedėjas, tel. 8 5 272 40 10, rimas@heritage.lt